

Status korporacji transnarodowych w prawie międzynarodowym

Dowiedz się więcej na www.ksiegarnia.beck.pl

Rozdział I. Pojęcie korporacji transnarodowych i ich pozycja na arenie międzynarodowej

§ 1. Wyjaśnienie kwestii terminologicznych

Przedmiotem badań w niniejszej pracy są korporacje transnarodowe. Zyskały one w ostatnich dekadach istotne zainteresowanie ze strony nauki prawa międzynarodowego publicznego. W literaturze brak jest jednak jednolitego nazewnictwa na określenie omawianego w niniejszej pracy fenomenu. Aż tak duża różnorodność i swoboda stosowanej terminologii jest rzadko spotykana w nauce, tym bardziej że używają jej nie tylko prawnicy, ale także ekonomiści czy specjaliści z zakresu stosunków międzynarodowych. Najczęściej proponowana nazwa składa się z rzeczownika „korporacja”, „przedsiębiorstwo” lub rzadziej „firma” oraz przymiotnika „transnarodowy”, „wielonarodowy”, „międzynarodowy”, „ponadnarodowy” lub „globalny”. Spotkać można zatem takie nazwy jak „korporacja transnarodowa”¹, „korporacja wielonarodowa”², „przedsiębiorstwo wielonarodowe”³, „przedsiębiorstwo międzynarodowe”⁴, „grupa korporacyjna”⁵, „globalna korporacja”⁶, „wielonarodowa”

---

¹ Np. *Y. Meunier*, *Globalization: Health Challenges for Multinational Corporations*, JIBL 2013, Nr 1.

² Np. *J. Cassels*, *Outlaws: Multinational Corporations and Catastrophic Law*, *Cumberland Law Review* 2001, Nr 31.

³ Np. *P.T. Muchlinski*, *Multinational*, 2010.

⁴ *A. Jarczewska-Romaniuk*, *Przedsiębiorstwa międzynarodowe*, Bydgoszcz–Warszawa 2004.

⁵ *J.E. Antunes*, *Liability of Corporate Groups. Autonomy and Control in Parent-Subsidiary Relationships in US, German and EU Law. An International and Comparative Perspective*, *Deventer–Boston* 1994.

⁶ *P. Dicken*, „Placing” Firms, „Firming” Places: Grounding the Debate on the Global Corporation. Paper presented at the Conference on „Responding to Globalization: Societies, Groups, and Individuals”, University of Colorado, Boulder, April 2002, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.588.710&rep=rep1&type=pdf>, dostęp: 20.6.2019 r.

dowa grupa przedsiębiorstw”⁷, „korporacja ponadnarodowa”⁸, „firma transnarodowa”⁹, „firma wielonarodowa”¹⁰, „przedsiębiorstwo transnarodowe”¹¹, „konsorcjum wielonarodowe”¹², „przedsiębiorstwo transgraniczne”¹³, „korporacja bezpaństwowa”¹⁴, a nawet samo (niezbyt dobrze brzmiące po polsku określenie) „wielonarodowiec”¹⁵ czy po prostu „korporacja”¹⁶. Zgodzić się należy z A. Jarczewską-Romaniuk, że „trudno wskazać obiektywne przyczyny dla których poszczególni badacze i instytucje stosują odmienną terminologię”¹⁷.

Organizacja Narodów Zjednoczonych zasadniczo posługuje się pojęciem „korporacji transnarodowych”. ONZ zaczęła się nimi interesować w latach 70. XX w. Określenie to pojawia się w rezolucjach Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 1974 r. dotyczących Nowego Międzynarodowego Ładu Gospodarczego, a mianowicie w Rezolucji w sprawie Karty Ekonomicznych Praw i Obowiązków¹⁸; w Rezolucji w sprawie Deklaracji o ustanowieniu Nowego Międzynarodowego Ładu Ekonomicznego¹⁹ i w Rezolucji w sprawie Programu działania na rzecz ustanowienia Nowego Międzynarodowego Ładu Ekonomicznego²⁰.

---

⁷ E.M.F. de Vette, Multinational enterprise groups in insolvency: how should the European Union act?, *Utrecht Law Review* 2011, Nr 1.

⁸ K. Karski, Osoba prawna prawa wewnętrznego jako podmiot prawa międzynarodowego, Warszawa 2009, s. 329 i n.

⁹ E. Czarny, J. Menkes, P. Toporowski, Firma transnarodowa z upadającego państwa (przypadek Gazpromu), w: J. Menkes, T. Gardocka (red.), *Korporacje transnarodowe. Jeden temat, różne spojrzenia*, Warszawa 2010.

¹⁰ D. Germidis, Technology Transfer, Regional Co-operation and Multinational Firms, w: P.K. Ghosh (red.), *Multi-National Corporations and Third World Development*, Westport 1984.

¹¹ M. Usui, Transnational Enterprises and International Development: A New Focus in the Perspective of Industrial and Technological Cooperation, w: P.K. Ghosh (red.), *Multi-National*.

¹² E. Cała-Wacinkiewicz, w: E. Cała-Wacinkiewicz, R. Podgórska, D. Wacinkiewicz (red.), *Encyklopedia, zagadnień międzynarodowych*, Warszawa 2011, s. 89.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ R.D. Voorhees, E.L. Seim, J.I. Coppett, Global. Logistics and Stateless Corporations, *Transportation Practitioners Journal* 1992, Nr 2.

¹⁵ R. Jungnickel, G. Koopmann, The Role of Multinationals in the NIEO, w: P.K. Ghosh, *Multi-National*.

¹⁶ J.E. Alvarez, Are Corporations. „Subjects” of International Law?, *Santa Clara Journal of International Law* 2011, Nr 9.

¹⁷ A. Jarczewska-Romaniuk, *Przedsiębiorstwa międzynarodowe*, s. 17.

¹⁸ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ Nr 3281 (XXIX) z 12.12.1974 r., *Karta Ekonomicznych Praw i Obowiązków Państw*, Suplement Nr 31 (A/9631).

¹⁹ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ Nr 3201 (S-VI) z 1.5.1974 r., *Deklaracja o ustanowieniu Nowego Międzynarodowego Ładu Ekonomicznego*.

W 1973 r. Wydział Spraw Gospodarczych i Społecznych ONZ wydał raport *Multinational corporations in world development*²¹, zaś w 1974 r. powołana Grupa Wybitnych Osób (ang. *Group of Eminent Persons*) sporządziła raport pt. *The Impact of Multinational Corporations on Development and on International Relations*²². Jak widać, w tych przypadkach użyto (po raz ostatni zresztą w ramach OZN) nazwy „korporacja wielonarodowa”. W drugim z tych raportów zalecono powołanie komisji do badania tych podmiotów (pkt 55). Powołana w ramach ONZ komisja, działająca w latach 1975–1994, mająca za cel analizę wpływu korporacji transnarodowych na rozwój i relacje państw, nosiła nazwę Komisji ds. Korporacji Transnarodowych. Jej organem pomocniczym było Centrum ds. Korporacji Transnarodowych. Komisja ta w 1978 r. przygotowała obszerny raport na temat korporacji transnarodowych pod tytułem *Transnational Corporations in World Development: A Re-Examination*²³. Przygotowała też projekt *Code of Conduct on Transnational Corporations*²⁴.

Konsekwentnie określeniem „korporacje transnarodowe” posługuje się także UNCTAD²⁵. Wiele spośród publikowanych przez nią corocznych raportów z serii *World Investment Report*, ukazującej się od 1991 r., poświęconych zostało korporacjom transnarodowym. Chodzi o raporty z lat 1992 (Korporacje transnarodowe jako napędy rozwoju), 1993 (Korporacje transnarodowe i zintegrowana międzynarodowa produkcja), 1994 (Korporacje transnarodowe, zatrudnienie i miejsce pracy), 1995 (Korporacje transnarodowe a konkurencyjność), 1997 (Korporacje transnarodowe, struktura rynku i polityka konkurencji), 2002 (Korporacje transnarodowe i konkurencyjność eksportu), 2005 (Korporacje transnarodowe i umiędzynarodowienie badań i rozwoju), 2007 (Korporacje transnarodowe, przemysł wydobywczy i rozwój),

---

²⁰ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ Nr 3202 (S-VI) z 1.5.1974 r., Program działania na rzecz ustanowienia Nowego Międzynarodowego Ładu Ekonomicznego.

²¹ Dept. of Economic and Social Affairs, *Multinational Corporations in World Development*, United Nations 1973.

²² UN Group of Eminent Persons, *The Impact of Multinational Corporations on Development and on International Relations*, 24.5.1974, U.N. Doc. E/5500/Add.1/ST/ESA/6.

²³ *Transnational corporations in world development: a re-examination*, Commission on Transnational Corporations, New York, United Nations, Economic and Social Council, 1978.

²⁴ *Draft Code of Conduct on Transnational Corporations*, Commission on Transnational Corporations, Report on the Special Session (7–18.3.1983 and 9–21.5.1983) Official Records of the Economic and Social Council, 1983, Supplement No. 7 (E/1983/17/Rev. 1), Annex II.

²⁵ Konferencja Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (UNCTAD, ang. United Nations Conference on Trade and Development), organ pomocniczy Organizacji Narodów Zjednoczonych utworzony w 1964 r. w Genewie.

2008 (Korporacje transnarodowe i wyzwanie infrastrukturalne), 2009 (Korporacje transnarodowe, produkcja rolna i rozwój)²⁶. Ponadto UNCTAD od 1992 r. wydaje czasopismo *Transnational Corporations Journal*²⁷.

W 1998 r. Podkomisja ds. Popierania i Ochrony Praw Człowieka ONZ utworzyła grupę roboczą ds. korporacji transnarodowych, która do 2003 r. przygotowała projekt Norm o odpowiedzialności korporacji transnarodowych i innych przedsiębiorstw biznesowych w odniesieniu do praw człowieka²⁸. Mimo dużego entuzjazmu ze strony organizacji pozarządowych, brak poparcia ze strony państw spowodował, że normy nigdy nie uzyskały statusu wiążącego prawa. Specjalny sprawozdawca ONZ *John Ruggie*, wyznaczony w 2005 r. przez Sekretarza Generalnego ONZ do zbadania aktualnego statusu korporacji transnarodowych w obszarze praw człowieka, posłużył się tą samą nomenklaturą, co Normy o odpowiedzialności. W swoich raportach z 2008 r.²⁹ oraz z 2011 r.³⁰ odniósł się zatem do „korporacji transnarodowych oraz innych przedsiębiorstw biznesowych”.

Jak widać, ONZ niemal od początku konsekwentnie używa nazwy „korporacje transnarodowe”. Według *P.T. Muchlinskiego* organizacja ta wybrała ostatecznie określenie „transnarodowa” zamiast „wielonarodowa”, bowiem to drugie słowo wskazuje na pochodzenie podmiotu nie z pojedynczego kraju, lecz z grupy państw³¹. Określenie „wielonarodowa” stosowane było w tamtym czasie w ramach Wspólnoty Andyjskiej na określenie przedsiębiorstw posiadanych i kontrolowanych przez właścicieli z kilku państw, a ONZ nie chciało bynajmniej zawęzić do nich badanego zjawiska. W tym miejscu warto jednak zwrócić uwagę, że w przypadku inicjatywy ONZ *Global Compact*, ogłoszonej

---

²⁶ UNCTAD, *World Investment Report*, https://unctad.org/en/Pages/DIAE/World%20Investment%20Report/World_Investment_Report.aspx, dostęp: 20.6.2019 r.

²⁷ *Transnational Corporations Journal*, <http://www.unctad.org/tnc>, dostęp: 20.6.2019 r.

²⁸ *Draft Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights*, 2003, U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/2003/12/Rev.2.

²⁹ *J. Ruggie, Protect, Respect and Remedy: a Framework for Business and Human Rights. Report of the Special Representative of the Secretary-General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises*, 7.4.2008, U.N. Doc. A/HRC/8/5.

³⁰ *J. Ruggie, Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations „Protect, Respect and Remedy” Framework*, 21.3.2011, U.N. Doc. A/HRC/17/31. Raport został przyjęty przez Komitet Praw Człowieka ONZ w uchwale 17/4 z 16.7.2011 r.

³¹ *P.T. Muchlinski, Multinational*, 2010, s. 6.

przez sekretarza generalnego ONZ w 1999 r. i uruchomionej w lipcu 2000 r., mowa jest wyłącznie ogólnie o „biznesie”³².

Jeśli chodzi o inne instytucje międzynarodowe, to Międzynarodowa Organizacja Pracy³³, Instytut Prawa Międzynarodowego³⁴ oraz OECD³⁵ używają określenia „przedsiębiorstwo wielonarodowe”. Z kolei Konwencja panamska ustanawiająca System Ekonomiczny Ameryki Łacińskiej (SELA)³⁶ posługuje się w jednym miejscu określeniem „korporacja wielonarodowa” (art. 5 ust. 1 lit. a Konwencji SELA), a dalej w tym samym artykule „korporacja transnarodowa” (art. 5 ust. 1 lit. h Konwencji SELA).

Nauka polska posługuje się najczęściej pojęciem „korporacji transnarodowej”³⁷. A. Jarczewska-Romaniuk wskazuje, że określenia tego po raz pierwszy użył w 1964 r. E. Karcher³⁸. Z kolei w literaturze anglojęzycznej dominuje nazwa „korporacja wielonarodowa”³⁹ (ang. *multinational corporation*), zaś okre-

---

³² UN Global Compact, The Ten Principles of the UN Global Compact, <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles>, dostęp: 20.6.2019 r.

³³ Tripartite Declaration of Principles Concerning Multinational Enterprises and Social Policy, ILO Doc. GB 204/42/7 of 18.11.1977, pkt 6.

³⁴ Annuaire de L'Institut de Droit International 1978, Nr 2, s. 341.

³⁵ OECD Guidelines for Multinational Enterprises, 2011.

³⁶ UNTS 1982, t. 1292, Nr 21295, s. 337.

³⁷ Np. I. Wrońska, Korporacje transnarodowe a ochrona praw człowieka, Zarządzanie i Finanse, 2013, Nr 1–3; A. Klimek, Korporacje transnarodowe z krajów wschodzących w gospodarce światowej, Wrocław 2014; J. Gardawski, Korporacje transnarodowe a Europejskie Rady Zakładowe w Polsce, Warszawa 2007; T. Pakulska, M. Poniatowska-Jaksch, Korporacje transnarodowe a globalne pozyskiwanie zasobów, Warszawa 2009; M. Małecki, Korporacje transnarodowe a handel zagraniczny krajów kapitalistycznych, Warszawa 1988; B. Wojnarowski, Czynniki warunkujące dynamiczny rozwój korporacji transnarodowych sektora DS/MLM, <http://www.networkmagazyn.pl/files/9.pdf>, dostęp: 20.6.2019 r.; T. Guz, K.A. Kłosiński, P. Marzec (red.), Polska, Europa, świat: korporacje transnarodowe, Lublin 2007; M. Rosińska-Bukowska, Rola korporacji transnarodowych w procesach globalizacji. Kreowanie globalnej przestrzeni biznesowej, Toruń 2009; S. Sala, Rozwój korporacji transnarodowych w gospodarce światowej, Przedsiębiorczość – Edukacja 2005, Nr 1; A. Nowakowska, Z. Przygodzki, M.E. Sokołowicz, Region w gospodarce opartej na wiedzy: kapitał ludzki – innowacje – korporacje transnarodowe, Warszawa 2011; B. Hołyst (red.), Wielka Encyklopedia Prawa, t. IV, Warszawa 2014, s. 203–204.

³⁸ A. Jarczewska-Romaniuk, Przedsiębiorstwa międzynarodowe, s. 22–23.

³⁹ M.in. C. Carballal-Benaglio, Cultural Diversity: Making Intercultural Collaboration Possible for Multinational Corporations, Law and Business Review of the Americas 2013, Nr 3; Y. Meunier, Globalization; R.E. Rauxloh, A Call for the End of Impunity for Multinational Corporations, Texas Wesleyan Law Review 2008, Nr 14; J.S. Nye Jr., Multinational Corporations in World Politics, FA 1974, Nr 1; M.T. Rooney, Multinational Corporations, Catholic Lawyer 1974, Nr 20; P.I. Blumberg, Accountability of Multinational Corporations: the Barriers Presented by Concepts of the Corporate Juridical Entity, HICLR 2001, Nr 24; S. Chesterman, Oil and Water: Regulating the Behavior of Multinational Coporations Through Law, N.Y.U. Journal of International Law

ślenia „ponadnarodowa” (ang. *supranational*) czy „międzynarodowa” (ang. *international*) nie cieszą się popularnością. Wydaje się, że większość naukowców nie wprowadza rozróżnienia tworców istniejących pod tymi nazwami. Przykładowo w monografii pod redakcją *P.K. Ghosha*⁴⁰ autorzy posługują się określeniami „korporacje wielonarodowe” (6 rozdziałów), „korporacje transnarodowe” (4 rozdziały), „przedsiębiorstwa wielonarodowe” (1 rozdział), „firmy wielonarodowe” (1 rozdział), „przedsiębiorstwa transnarodowe” (1 rozdział), a nawet wspomniani „wielonarodowcy”⁴¹ (ang. *multinationals*; 1 rozdział). Wydana w 2010 r. monografia pod redakcją *J. Menkesa* i *T. Gardockiej* nosi tytuł *Korporacje transnarodowe. Jeden temat, różne spojrzenia*⁴². Większość autorów tej pracy zbiorowej posługuje się pojęciem „korporacja transnarodowa”, jednak niektórzy używają określeń „firma transnarodowa”⁴³, „korporacja ponadnarodowa”⁴⁴ oraz „przedsiębiorstwo międzynarodowe”⁴⁵. Sam *J. Menkes*, będący redaktorem pracy, a jednocześnie współautorem jednego z rozdziałów, w tytule monografii posłużył się pojęciem „korporacja transnarodowa”, a w tytule rozdziału „firma transnarodowa”. Z kolei inny z autorów, *K. Karski*, zazwyczaj stosuje nazwę „korporacja ponadnarodowa”⁴⁶, jednak na potrzeby wspomnianej wyżej pracy zbiorowej uznał za stosowne posługiwanie się określeniem „korporacji transnarodowej”, wskazując jednocześnie, że uważa je za synonimy⁴⁷. *J. Wouters* i *A.-L. Chané* wskazują, że określenia „korporacja wielonarodowa” i „korporacja transnarodowa” stosowane są zamiennie⁴⁸.

---

and Politics, 2004, Nr 36; *C.A. Williams, J.M. Conley*, Trends in the Social [Ir]responsibility of American Multinational Corporations: Increased Power, Diminished Accountability?, *Fordham Environmental Law Review* 2013, Nr XXV.

⁴⁰ *P.K. Ghosh* (red.), *Multi-National*.

⁴¹ Określenie to pojawia się w tytule, jednak w treści używana jest nazwa „przedsiębiorstwa wielonarodowe”.

⁴² *J. Menkes, T. Gardocka* (red.), *Korporacje transnarodowe. Jeden temat, różne spojrzenia*, Warszawa 2010.

⁴³ *E. Czarny, J. Menkes, P. Toporowski*, *Firma*, s. 9.

⁴⁴ *M. Taniewska-Banacka*, *Partycypacja pracownicza w korporacjach ponadnarodowych w świetle ustawodawstwa RP*, w: *J. Menkes, T. Gardocka* (red.), *Korporacje*, s. 69.

⁴⁵ *B. Stępień*, *Przedsiębiorstwa międzynarodowe – instytucjonalne hybrydy*, w: *J. Menkes, T. Gardocka* (red.), *Korporacje*, s. 250.

⁴⁶ *K. Karski*, *Osoba*, s. 329 i n.

⁴⁷ *K. Karski*, *Zakres podmiotowości korporacji transnarodowej w prawie międzynarodowym*, w: *J. Menkes, T. Gardocka* (red.), *Korporacje transnarodowe. Jeden temat, różne spojrzenia*, Warszawa 2010, s. 176.

⁴⁸ *J. Wouters, A.-L. Chané*, *Multinational Corporations in International Law*, Working Paper No. 129, Leuven 2013, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2371216, dostęp: 20.6.2019 r., s. 2–3.

Jak zauważa A. Jarczewska-Romaniuk, różnorodność i dowolność stosowanych pojęć świadczyć może o umownym charakterze nazwy oraz braku ścisłych reguł i sztywno określonych kryteriów klasyfikacji⁴⁹. Twierdzi, że (zwłaszcza w obszarze nauki zarządzania międzynarodowego) stosowana nazwa zmieniała się wraz z ewolucją tych podmiotów i ich znaczeniem na arenie międzynarodowej. W latach 50. XX w. stosowano określenie „przedsiębiorstwo międzynarodowe”, w 60. – „przedsiębiorstwo wielonarodowe”, a w latach 70. i 80. „korporacja transnarodowa”, które spopularyzowała ONZ⁵⁰. Wskazuje dalej, że stosowanie określonego przymiotnika (międzynarodowe, wielonarodowe, globalne, transnarodowe, ponadnarodowe) jest „odzwierciedleniem stopnia internacjonalizacji badanych podmiotów i realizowanych przez nie strategii”⁵¹.

„Przedsiębiorstwo” w polskim prawie zdefiniowane zostało w art. 55¹ KC⁵². Jest ono zorganizowanym zespołem składników niematerialnych i materialnych przeznaczonym do prowadzenia działalności gospodarczej. Taka definicja oczywiście nie pasuje do omawianego tu zjawiska. Niemniej należy zauważyć, że jest to przedmiotowe znaczenie słowa „przedsiębiorstwo”. Nie jest to znaczenie jedyne, bowiem przyjmuje się, że przedsiębiorstwo może być ujęte także funkcjonalnie (jako prowadzenie działalności gospodarczej), ale przede wszystkim także podmiotowo (jako podmiot prowadzący działalność gospodarczą)⁵³. W tym ostatnim rozumieniu określenie to mogłoby pasować do omawianych tu podmiotów, choć w polskim prawie traktowane jest raczej jako synonim przedsiębiorcy. Zgodnie z Kodeksem cywilnym przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna, prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową (art. 43¹ KC). Takie rozumienie przedsiębiorstwa nie odpowiada treściowo korporacjom transnarodowym. Jednakże przyjęć należy, że przedsiębiorstwo (np. wielonarodowe) w nauce prawa międzynarodowego jest pojęciem autonomicznym, niedeterminowanym przez definicję cywilistyczną. Warto wspomnieć także o znanych polskiemu prawu przedsiębiorstwach państwowych. Są to samodzielni, samorządni i samofinansujący się przedsiębiorcy, posiadającym osobowość prawną⁵⁴. Ewidentnie mamy tu do czynienia z podmiotowym znaczeniem

---

⁴⁹ A. Jarczewska-Romaniuk, *Przedsiębiorstwa międzynarodowe*, s. 23.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ *Ibidem*, s. 28.

⁵² Ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1145 ze zm.).

⁵³ Np. A. Kidyba, *Prawo handlowe*, Warszawa 2018, s. 30–34; S. Włodyka, w: SPH, t. IIA, s. 88.

⁵⁴ Art. 1 ustawy z 25.9.1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 2152 ze zm.).

słowa „przedsiębiorstwo”, przy czym wyłączono z zakresu tego pojęcia osoby fizyczne. Przykłady podmiotowego ujęcia przedsiębiorstwa znane są także prawu Unii Europejskiej⁵⁵.

P.T. Muchlinski uważa, że przewagą określenia „przedsiębiorstwo” względem „korporacji” jest brak ograniczania się do określonych form prawnych⁵⁶. Z kolei *B.S. Wray* stoi na stanowisku, że określenie „przedsiębiorstwo” jest lepsze niż „korporacja” dlatego, że z jednej strony oba wskazują na działalność nastawioną na zysk, ale z drugiej strony to drugie określenie wskazuje na pojedynczą osobę prawną⁵⁷. Powyższa argumentacja nie wydaje się zasadna. Należy bowiem zwrócić uwagę, że korporacja jest to „forma organizacyjna działalności gospodarczej charakterystyczna dla dużych przedsiębiorstw”⁵⁸. Zatem określenie to nie przesądza o formie prawnej, a jedynie organizacyjnej, a ponadto obejmuje przedsiębiorstwa, ale jedynie duże. Tym bardziej jest to widoczne w polskim prawie, gdzie korporacja nie jest formą prawną prowadzenia działalności gospodarczej i nie przesądza o strukturze własności.

Określenie „firma”, zwłaszcza w przypadku nauki polskiej, nie wydaje się właściwe. Zgodnie z Kodeksem cywilnym firma jest oznaczeniem przedsiębiorcy: jest to jego imię i nazwisko, jeśli przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, albo jest to nazwa – jeśli przedsiębiorcą jest osoba prawna (art. 432–431⁰ KC). Słowo „firma” używane jako synonim przedsiębiorstwa jest określeniem kolokwialnym, niezgodnym ze znaczeniem w języku prawnym, a nawet prawniczym, tak polskim, jak i angielskim. Choć i tu wskazać można wyjątki. Polskie prawo reguluje bowiem działalność „firm audytorskich”⁵⁹. W rozumieniu przepisów „firma” w tym przypadku jest rodzajem przedsiębiorcy, a więc rozumiana jest podmiotowo. Podobnie jest w przypadku „firmy inwestycyjnej” znanej ustawie o obrocie instrumentami finansowymi⁶⁰.

---

⁵⁵ Np. rozp. Komisji (UE) Nr 651/2014 z 17.6.2014 r. uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu (Dz.Urz. UE L z 2014 r. Nr 187, s. 1 ze sprost. i ze zm.).

⁵⁶ *P.T. Muchlinski*, *Multinational*, 2010, s. 5.

⁵⁷ *B.S. Wray*, *Translating Torts. A Justice Framework for Transnational Corporate Harm*, Florence 2015, s. 29.

⁵⁸ *M. Maciejewski*, w: *U. Kalina-Prasznic* (red.), *Encyklopedia prawa*, Warszawa 2004, s. 307.

⁵⁹ Ustawa z 11.5.2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1421 ze zm.).

⁶⁰ Art. 3 pkt 33 ustawy z 29.7.2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2286 ze zm.).

B.S. Wray⁶¹ zwraca uwagę, że Unia Europejska używa innego jeszcze określenia, a mianowicie „przedsięwzięcia” (ang. *undertaking*)⁶². Należy jednak mieć na względzie, że po pierwsze, nazwa ta nie zyskała szerszego uznania, a po drugie, we francuskiej wersji językowej (podobnie zresztą jak w polskiej) użyto słowa „przedsiębiorstwo”. Wątpliwości budzi więc jedynie angielska wersja językowa. Ponadto wskazać można przykłady odmiennego nazewnictwa w Unii Europejskiej. Przykładowo Europejski Urząd Statystyczny posługuje się pojęciem „przedsiębiorstwo wielonarodowe”, uważając je za synonim „korporacji wielonarodowej” i „korporacji międzynarodowej”⁶³.

Jeśli chodzi o przymiotnik „transnarodowy” (w odniesieniu do prawa), to spopularyzował go wybitny amerykański prawnik, wieloletni sędzia Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, P. Jessup. „Prawo transnarodowe” definiował jako prawo, które reguluje zdarzenia i działania, które przekraczają granice narodowe⁶⁴. To podejście stanowiło powrót do popularnej w Stanach Zjednoczonych w I połowie XIX w. koncepcji, zgodnie z którą prawo międzynarodowe publiczne i prawo prywatne międzynarodowe tworzą jedną gałąź prawa⁶⁵. Wzrost znaczenia prawa prywatnego międzynarodowego w II połowie XIX w. doprowadził do jego oderwania od prawa międzynarodowego publicznego⁶⁶, zaś P. Jessup zaproponował w połowie XX w. powrót do dawnego podejścia. Przykładając określenie „transnarodowe” do korporacji, mielibyśmy na myśli korporacje, których działania przekraczają granice państw. Wydaje się to określeniem trafnym. W ocenie B.S. Wraya przymiotnik „transnarodowy” najlepiej oddaje charakterystykę omawianych podmiotów⁶⁷.

Skupianie się na aspekcie wielonarodowości nie wydaje się właściwe. Zdarzają się wprawdzie korporacje takie jak Royal Dutch czy Unilever, które fak-

---

⁶¹ B.S. Wray, *Translating*, s. 27.

⁶² Dyrektywa 96/71/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 16.12.1996 r. dotycząca delegowania pracowników w ramach świadczenia usług (Dz.Urz. UE L z 1997 r. Nr 18, s. 1 ze sprost. i ze zm.).

⁶³ Glossary: Multinational corporation (MNC), http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Multinational_corporation_%28MNC%29&redirect=no, dostęp: 20.6.2019 r.

⁶⁴ P.C. Jessup, *Transnational Law*, New Haven 1956, s. 2. Pojęcie to spopularyzował także P.W. Friedmann, *The Changing Structure of International Law*, New York 1964, s. 37.

⁶⁵ Zob. J. Story, *Commentaries on the Conflict of Laws*, Boston 1834.

⁶⁶ Zob. M.J. Horwitz, *The History of the Public/Private Distinction*, *University of Pennsylvania Law Review* 1982, Nr 6, s. 1424 i n.; J.R. Paul, *The Isolation of Private International Law*, *WILJ* 1988, Nr 7, s. 161–163.

⁶⁷ B.S. Wray, *Translating*, s. 29.

tycznie pochodzą z kilku państw jednocześnie, jednak zasadą jest, że każdy podmiot gospodarczy ma tylko jedną narodowość. *P.E. Bondzi-Simpson* porównuje strukturę korporacji transnarodowej do rodziny: spółka-matka (przykładowo spółka dominująca w rozumieniu polskiego KSH⁶⁸ – art. 4 pkt 4) i spółki-córki (spółki zależne lub powiązane w rozumieniu KSH – art. 4 pkt 4 i 5) są jak rodzice i dzieci. Jednak dzieci wcale nie muszą mieć tego samego obywatelstwa co rodzice⁶⁹. Jego zdaniem narodowość spółki zależy po prostu od miejsca jej rejestracji⁷⁰. Zatem korporacja transnarodowa działa w wielu państwach poprzez spółki zależne lub inne formy prawne, ale wywodzi się zasadniczo (rejestracja spółki dominującej) z jednego państwa.

Jak wspomniano, w polskiej literaturze pojawia się w odniesieniu do korporacji także określenie „ponadnarodowa”⁷¹. Słowo to w języku angielskim to *supranational*, jednak w literaturze anglojęzycznej w ogóle nie pojawia się w tym kontekście. Wydaje się, że nie jest to prawidłowe określenie dla omawianego zjawiska. Jak pisze *J. Barcz*, zagadnienie ponadnarodowości należy do teorii prawa międzynarodowego. W odniesieniu do organizacji oznacza taką organizację, która po pierwsze „w wyniku zakresu i rozrostu jej kompetencji [...] tworzy autonomiczny porządek prawny, [...] uniezależnia się od umowy ją tworzącej [...]”. Po drugie zaś jest zdolna stanowić prawo pochodne szczególnego rodzaju – stosowane bezpośrednio w sferze wewnętrznej państw członkowskich: charakteryzujące się [...] skutkiem bezpośrednim [...] i pierwszeństwem [wobec prawa krajowego – *B.Z.*]⁷². Podobnie *A. Jarczewska-Romaniuk* uważa, że określenie „ponadnarodowy” jest nietrafne, bowiem działalność tych podmiotów nie jest nadrzędna w stosunku do narodów⁷³. *P.T. Muchlinski* pisze jedynie o ponadnarodowych formach prawnych korporacji transnarodowych, przywołując przykłady z Unii Europejskiej (spółka europejska), Wspólnoty Andyjskiej (andyjskie przedsiębiorstwo wielonarodowe) oraz międzynarodowe korporacje utworzone przez organy władzy publicznej (np. INTELSAT)⁷⁴. Te

---

⁶⁸ Ustawa z 15.9.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 505 ze zm.).

⁶⁹ *P.E. Bondzi-Simpson*, *Legal Relationships Between Transnational Corporations and Host States*, New York 1990, s. 31.

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ *K. Karski*, *Osoba*, s. 329 i n.; *J. Pach*, *Rola korporacji ponadnarodowych w procesie globalizacji gospodarki światowej, wnioski dla Polski*, www.ae.krakow.pl/~ekte/konf/pach.doc, dostęp: 20.6.2019 r.

⁷² *J. Barcz*, *Charakter prawny i struktura Unii Europejskiej. Pojęcia prawa UE*, w: *J. Barcz* (red.), *Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe*, Warszawa 2006, s. 28.

⁷³ *A. Jarczewska-Romaniuk*, *Przedsiębiorstwa międzynarodowe*, s. 25–26.

⁷⁴ *P.T. Muchlinski*, *Multinational*, 2010, s. 72–77.

przykłady charakteryzują się tym, że mają formę prawną ustanowioną w umowie międzynarodowej, co jednak bynajmniej nie stawia samych korporacji ponad prawem krajowym.

Określenie „międzynarodowy” nie jest właściwe. Za międzynarodową osobę prawną można uznać podmiot, którego status określa akt normatywny o charakterze międzynarodowym⁷⁵. A zatem korporacją międzynarodową jest korporacja powołana do działania w drodze umowy międzynarodowej. Tymczasem taka cecha jest rzadkością wśród podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w wielu państwach.

W niniejszej pracy stosuję określenie „korporacja transnarodowa” z dwóch powodów. Po pierwsze, wydaje się ono najbardziej poprawne. Przymiotnik „transnarodowy”, jak wynika z przeprowadzonych wyżej rozważań, najlepiej oddaje charakterystykę tych podmiotów. Z kolei rzeczownik „korporacja” w mojej ocenie nie przesądza o formie prawnej działalności, a podkreśla jej komercyjny charakter oraz duży rozmiar. Po drugie, termin „korporacja transnarodowa” jest najpowszechniej stosowany w polskiej literaturze oraz jest konsekwentnie używany przez ONZ.

§ 2. Definicja korporacji transnarodowej

Mimo iż intuicyjnie większość czytelników rozpoznaje, co kryje się pod pojęciem „korporacji transnarodowych”, nie tak łatwo je zdefiniować. W prawie międzynarodowym brak jest ich definicji legalnej. Próba jej wprowadzenia był wspomniany wyżej projekt Norm o odpowiedzialności korporacji transnarodowych i innych przedsiębiorstw biznesowych w odniesieniu do praw człowieka z 2003 r. Zgodnie z nim korporacja transnarodowa to „podmiot gospodarczy lub ich grupa, prowadzące indywidualnie lub kolektywnie działalność w więcej niż jednym państwie, bez względu na formę prawną, państwo siedziby i państwo aktywności”⁷⁶. Należy zauważyć, że same Normy, zgodnie z ich tytułem, miały mieć zastosowanie nie tylko do „korporacji transnarodowych”, ale także „innych przedsiębiorstw biznesowych”. Takie sformułowanie sugeruje, że Podkomisja ONZ miała świadomość, że określenie „korporacje transnarodowe” oraz ich definicja mogą nie być dostatecznie pojemne, by objąć wszystkie podmioty, do których Normy powinny mieć zastosowanie. Inne przed-

---

⁷⁵ M. Pazdan, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2017, s. 152.

⁷⁶ Draft Norms on the Responsibilities, cz. I, pkt 20.

siębiorstwa biznesowe zdefiniowane zostały jako „każda jednostka biznesowa, niezależnie od międzynarodowej lub krajowej natury swych działań, włączając korporację transnarodową, kontrahenta, podwykonawcę, dostawcę, licencjodawcę, dystrybutora; niezależnie od formy prawnej; niezależnie od struktury własności”⁷⁷.

Nie była to jednak pierwsza próba sformułowania definicji korporacji transnarodowej na forum OZN. We wspomnianym Raplocie Wydziału Spraw Gospodarczych i Społecznych ONZ Multinational Corporations in World Development za korporacje wielonarodowe uznano „wszystkie przedsiębiorstwa, które kontrolują aktywa – fabryki, kopalnie, biura sprzedaży i temu podobne – w dwóch lub więcej państwach”⁷⁸. Z kolei również już wspomniana Grupa wybitnych osobistości w raporcie The Impact of Multinational Corporations on Development and on International Relations z 1974 r. określiła je jako „przedsiębiorstwa które posiadają lub kontrolują produkcję lub świadczenie usług poza państwem pochodzenia. Nie muszą być to podmioty zarejestrowane czy prywatne, mogą to być spółdzielnie i podmioty należące do państwa”⁷⁹.

W projekcie Code of Conduct on Transnational Enterprises znalazła się taka oto definicja: „przedsiębiorstwo stanowiące własność publiczną, prywatną lub mieszaną, zawierające jednostki w dwóch lub więcej państwach, niezależnie od formy prawnej i obszarów działalności tych jednostek, które działa w systemie podejmowania decyzji, umożliwiającym spójne polityki i wspólną strategię poprzez jeden lub więcej ośrodek decyzyjny, w którym jednostki są tak powiązane, poprzez własność lub w inny sposób, że jedna lub więcej z nich może wywierać znaczący wpływ na działalność pozostałych, zwłaszcza w zakresie dzielenia się wiedzą, zasobami i odpowiedzialnością”⁸⁰.

Także UNCTAD stworzyło swoją definicję, zgodnie z którą korporacja transnarodowa to przedsiębiorstwo będące spółką akcyjną lub inną jednostką gospodarczą, składającą się z przedsiębiorstwa macierzystego (posiadającego kontrolę nad co najmniej 10% akcji lub innych udziałów nad jednostkami gospodarczymi zlokalizowanymi poza jego krajem pochodzenia) i afiliowanych przy nim przedsiębiorstw zagranicznych, do których zalicza się:

- 1) jednostki zależne (*subsidiaries*), w których ponad 50% siły głosów (ang. *voting power*) kontrolowanych jest przez przedsiębiorstwo macierzyste;

---

⁷⁷ *Ibidem*, cz. I, pkt 21.

⁷⁸ Dept. of Economic and Social Affairs, Multinational Corporations, s. 24.

⁷⁹ UN Group of Eminent Persons, The Impact, s. 25.

⁸⁰ Draft United Nations Code of Conduct on Transnational Corporations, U.N. Doc. E/1988/39/add.1, pkt 1a.

- 2) jednostki stowarzyszone (*associates*), odpowiednio od 10 do 50% siły głosów;
- 3) filie i oddziały (*branches*), w całości pozostające pod kontrolą spółki-matki⁸¹.

Z kolei według OECD przez przedsiębiorstwa wielonarodowe rozumieć należy „spółki lub inne twory będące własnością prywatną, państwową lub mieszaną, utworzone w różnych państwach i tak powiązane, że jedno lub więcej z nich może wywierać wpływ na działalność pozostałych, a w szczególności dzielić wiedzę z innymi”⁸². Ciekawe podejście do zagadnienia zaprezentowano w OECD Guidelines for Multinational Enterprises w wersji z 2012 r. Zgodnie z nimi dokładna definicja nie jest wymagana. Jednak podmioty takie mogą działać we wszystkich sektorach gospodarki, zwykle składają się ze spółek i innych jednostek utworzonych w więcej niż jednym państwie i tak powiązanych, że mogą koordynować działania na różne sposoby. Jedna z tych jednostek może być zdolna do wywierania istotnego wpływu na działania pozostałych, jednak ich poziom autonomii w ramach przedsiębiorstwa może być różny. Własność może być prywatna, państwowa lub mieszana. *Guidelines* mają zastosowanie do wszystkich jednostek w ramach przedsiębiorstwa wielonarodowego. Jednostki te powinny współpracować i pomagać sobie wzajemnie w ich przestrzeganiu⁸³.

Z kolei Międzynarodowa Organizacja Pracy w Trójstronnej deklaracji dotyczącej zasad przedsiębiorstw wielonarodowych i polityki społecznej zastrzegła (podobnie jak OECD), że dokładna definicja nie jest konieczna i Deklaracja jej nie przewiduje. Jednocześnie jednak podała liczne elementy jej treści, tworzące *de facto* najbardziej rozbudowaną definicję⁸⁴. Zatem zgodnie z Deklaracją „przedsiębiorstwa wielonarodowe obejmują przedsiębiorstwa, niezależnie od tego czy są one własnością publiczną, mieszaną lub prywatną, które posiadają lub kontrolują produkcję, dystrybucję, usługi lub inne udogodnienia poza krajem, który jest ich siedzibą. Stopień autonomii jednostek w ramach przedsiębiorstw wielonarodowych wobec siebie jest różny w różnych przedsiębiorstwach, w zależności od charakteru powiązań między tymi jednostkami i dzie-

---

⁸¹ UNCTAD, World Investment Report 2001. Promoting Linkages, New York–Geneva 2001, s. 275.

⁸² OECD Declaration on International Investment and Multinational Enterprises of 27.2.1976, Anex, Doc. DCB 48/28/6/76, pkt 8.

⁸³ The OECD Declaration and Decisions on International Investment and Multinational Enterprises: Basic Texts, OECD Guidelines for Multinational Enterprises, OECD 2012, pkt 1.4.

⁸⁴ Tripartite Declaration, pkt 6.

dzinami ich działalności oraz ze względu na dużą różnorodność form własności, rozmiar, charakter i miejsca działalności tych przedsiębiorstw. O ile nie zostało określone inaczej, termin «przedsiębiorstwo wielonarodowe» jest używany w niniejszej Deklaracji dla oznaczenia różnych jednostek (spółki handlowe macierzyste lub miejscowe jednostki albo obydwie, lub też cała organizacja), zgodnie z podziałem między nimi odpowiedzialności, w oczekiwaniu, że będą one współpracować i pomagać sobie wzajemnie, o ile to będzie potrzebne, aby ułatwić przestrzeganie zasad ustanowionych w tej Deklaracji⁸⁵.

Z kolei Instytut Prawa Międzynarodowego określił je jako „przedsiębiorstwa, które składają się z centrum decyzyjnego ulokowanego w państwie i centrów operacyjnych wyposażonych lub nie w osobowość prawną w jednym lub więcej państwach”⁸⁶.

Jak zauważa *B. Mielnik*, żadna z powyższych definicji nie przesądza o kwestii osobowości prawnomiędzynarodowej tych tworów⁸⁷. Z kolei według *P.T. Muchlinskiego* każda definicja, w sposób nieunikniony, zawiera pewien stopień arbitralności i zależna jest od celu, jakiemu ma służyć⁸⁸. Zdaniem *B.S. Wraya* główną funkcją korporacji transnarodowych jest ich funkcja gospodarcza, zatem każde rozumienie musi uwzględniać realia ekonomiczne⁸⁹.

Jeśli chodzi o definicje encyklopedyczne, to jak już wcześniej wspomniano, Encyklopedia prawa określa korporację jako „formę organizacyjną działalności gospodarczej charakterystyczną dla dużych przedsiębiorstw”⁹⁰. Nie ogranicza się do formy prawnej spółki akcyjnej w rozumieniu polskich przepisów. Taka sama definicja znajduje się w Słowniku wyrazów obcych wydawnictwa PWN⁹¹. Wielka Encyklopedia Prawa w tomie IV, poświęconym prawu międzynarodowemu publicznemu, zawiera hasło „korporacje transnarodowe”, wskazując, że jest ono synonimem dla „korporacji ponadnarodowych, korporacji międzynarodowych, korporacji wielonarodowych oraz korporacji transgranicznych”⁹². Określone są one jako „szczególne podmioty gospodarcze ery globalizacji”. Ich definicję zaczerpnięto natomiast ze wspo-

---

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ *Annuaire de L'Institut de Droit International*, 1978, Nr 2, s. 341.

⁸⁷ *B. Mielnik*, *Kształtowanie się pozapaństwowej podmiotowości w prawie międzynarodowym*, Wrocław 2008, s. 220.

⁸⁸ *P.T. Muchlinski*, *Multinational*, 2010, s. 7.

⁸⁹ *B.S. Wray*, *Translating*, s. 11.

⁹⁰ *M. Maciejewski*, w: *U. Kalina-Prasznic* (red.), *Encyklopedia prawa*, s. 307.

⁹¹ *E. Sobol* (red.), *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa 1997, s. 602.

⁹² *B. Hołyst* (red.), *Wielka Encyklopedia*, s. 203–204.

mnianych Norm o odpowiedzialności korporacji transnarodowych i innych przedsięwzięć biznesowych w odniesieniu do praw człowieka, błędnie jednak tłumacząc w nazwie dokumentu *transnational corporations* jako „korporacje ponadnarodowe”⁹³. W Wielkiej Encyklopedii Prawa brak jest natomiast hasła „przedsiębiorstwo” lub „firma” z jakimkolwiek określeniem. W Leksykonie handlu zagranicznego⁹⁴ pod hasłem „korporacja transnarodowa” znaleźć można definicję: „wielkie przedsiębiorstwa, głównie przemysłowe, dysponujące własnymi oddziałami, filiami i spółkami na obcych rynkach”. Jako anglojęzyczny odpowiednik wskazano *international company*, *international corporation* oraz *transnational corporation*. Zgodnie z Wielkim słownikiem wyrazów obcych i trudnych korporacja to „wielka, zwykle międzynarodowa firma, pod względem prawnym będąca najczęściej spółką akcyjną lub grupa firm, działających pod jednym zarządem i stanowiących jedną osobę prawną”⁹⁵. Z kolei w Encyklopedii politologii korporacja transnarodowa to przedsiębiorstwo złożone z firmy macierzystej oraz afiliowanych jednostek. Alternatywnie jest to „organizacja, która koordynuje działalność produkcyjno-handlową różnych jednostek w różnych państwach z jednego ośrodka podejmującego decyzje strategiczne”⁹⁶. Wskazano, że „w warstwie motywacyjnej [...] są rodzajem protestu wobec klasycznego modelu stosunków międzynarodowych, w którym jedynie państwo jest realną i autonomiczną siłą zdolną do kreowania polityki światowej i zagranicznej”, a także iż „w warstwie pragmatycznej są przejawem ograniczonych możliwości państwa w rozwiązywaniu skomplikowanych problemów surowcowych, ekologicznych, finansowych świata [...]”⁹⁷. Dalej dodano, że „są najbardziej ekspansywnym, najbardziej dynamicznie rozwijającym się elementem współczesnego systemu międzynarodowego”⁹⁸. Także w literaturze anglojęzycznej podkreśla się, że korporacja jest odrębnym od swoich

---

⁹³ *Ibidem*.

⁹⁴ K.P. Białecki, W. Januszkiewicz, L. Oręziak, Leksykon handlu zagranicznego, Warszawa 2007, s. 147.

⁹⁵ A. Markowski, R. Pawelec (red.), Wielki słownik wyrazów obcych i trudnych, Warszawa 2001, s. 414.

⁹⁶ M. Żmogrodzki (red.), Encyklopedia politologii, t. V, Stosunki międzynarodowe, Warszawa 2010, s. 307.

⁹⁷ *Ibidem*, s. 308.

⁹⁸ *Ibidem*, s. 309.

członków podmiotem prawa, ale określenie to nie przesądza jeszcze kwestii jej formy prawnej⁹⁹.

Poszczególni przedstawiciele nauki proponują własne definicje. Przykładowo *B. Mielnik*, która posługuje się pojęciem „przedsiębiorstwa międzynarodowego”, wskazuje, że są one tworzone na podstawie przepisów prawa wewnętrznego, nastawione na zysk, czerpią dochody z działalności gospodarczej prowadzonej na terytorium więcej niż jednego państwa i zarząd kieruje ich interesami w sposób skoordynowany¹⁰⁰. Autorka nawiązuje do nazw i definicji stosowanych przez Instytut Prawa Międzynarodowego, OECD oraz Międzynarodową Organizację Pracy. Gwoli ścisłości należy jednak zwrócić uwagę, że instytucje te posługują się określeniem „przedsiębiorstwa wielonarodowe” (ang. *multinational enterprises*), a nie „międzynarodowe”.

Jak podaje *P.T. Muchlinski*, jako pierwszy definicję korporacji wielonarodowych zaproponował w 1960 r. *D.E. Lilienthal*, który określił je jako „korporacje [...], które mają swój dom w jednym państwie, ale które działają i żyją także na podstawie praw i zwyczajów innych państw”¹⁰¹. Taka definicja zdaje się zawężać zakres podmiotowy do korporacji jednonarodowych, czyli pochodzących z jednego państwa i prowadzących działalność operacyjną w innych państwach. Wyłączone są tu zatem korporacje pochodzące z więcej niż jednego państwa, jak np. brytyjsko-holenderskie Unilever i Royal Dutch¹⁰².

J. Wouters i *A.-L. Chané* podkreślają, że cechą odróżniającą korporacje wielonarodowe od podmiotów krajowych (nawet jeśli te ostatnie posiadają za granicą fabryki lub eksportują towary i *know-how*), jest zdolność do elastycznego przemieszczania produkcji i kapitału pomiędzy różnymi państwami. Zarząd całej struktury działa niezależnie od granic państwowych i traci wszelkie związki z państwem pochodzenia za wyjątkiem formalnej rejestracji¹⁰³. *A. Gatto* uważa, że korporacje wielonarodowe nie są spójnymi bytami jako jednostki prawne, lecz stanowią rzeczywistość polityczno-gospodarczą, wyrażoną w różnorodnych formach prawnych¹⁰⁴.

---

⁹⁹ *D. Walker* (red.), *The Oxford Companion to Law*, Oxford 1980, s. 293; *P.T. Muchlinski*, w: *R. Wolfrum* (red.), *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, t. II, Oxford 2012, s. 797. Zob. także *J.D. Cox*, *T.L. Hazen*, *Business Organizations Law*, St. Paul 2016, s. 77 i n.

¹⁰⁰ *B. Mielnik*, *Kształtowanie*, s. 217–218.

¹⁰¹ *P.T. Muchlinski*, *Multinational*, 2010, s. 5.

¹⁰² *Ibidem*.

¹⁰³ *J. Wouters*, *A.-L. Chané*, *Multinational*, s. 3.

¹⁰⁴ *A. Gatto*, *Multinational Enterprises and Human Rights: Obligations under EU Law and International Law*, Northampton 2011, s. 38.

[Przejdź do księgarni →](#)

ksiegarnia.beck.pl